

ИНСОННИНГ МУСИҚИЙ ТАФАККУРИ ВА УНИНГ МАЗМУНИ

Юсупжонова Дилфузахон Олимжон қизи

Фарғона давлат университети Санъатшунослик факультети "Вокал ва чолғу ижрочилиги" кафедраси 3 босқич талабаси

Аннотация: *Мазкур мақола мусиқий тафаккур тушунчаси ва унинг моҳияти масалалрига қаратилган. Мақолада мусиқа санъатининг келиб чиқиши, унинг инсон тафаккурида тутган ўрни ҳақидаги фикрлар баён этилган.*

Таянч сўз ва иборалар: *мусиқий онг, гомофон, глиссандо, ритм, фактура, оммавий маданият.*

Бугунги кунда мусиқа санъати навқирон авлодимизнинг юксак маънавият руҳида камол топишида бошқа санъат турларига қараганда кўпроқ ва кучлироқ таъсир кўрсатмоқда.

Мусиқа ҳар даврнинг ижтимоий иқтисодий ва маънавий мафкуравий ҳаётнинг муҳим ва таъсирчан воситаси бўлиб келган. Мусиқа асарлари халқнинг маънавий эҳтиёжларини қондириб қолмай, инсонларнинг ҳаётнинг салбий ходисаларига нисбатан бўлаган қарашларини ҳам акс эттирган.

Мустақиллик шароати билан миллий маънавий қадриятларимизга, урф одатларимизга, унитилаётган, анъаналаримизга бўлган эътибор уларни янгидан ислох этиш жараёни устивор йўналиш касб этди. Тарихдан маълум, маънавиятимиз, анъанавий кўшиқларимиз, мақом ижролари хамиша халқимизнинг кундалик ҳаётида маънавий озуқа сикатида эътироф этиб келинган.

Ҳар бир халқ ўз миллий мероси, анъаналарини миллий оҳанглар орқали тараннум этувчи ва халқнинг миллий маънавиятига хос яратилган амалий санъат намуналари воситасида уларга мос келувчи чолғу асбобларига эгадирлар. Ўзбек мусиқий чолғулар олами хусусида маънавий ва моддий нуқтаи назардан бой ҳамда ранг-баранг эканлигини эътироф этиб ўтиш лозимдир. Қолаверса, қайсики халқнинг маънавияти буюк бўлса, унинг тарихи ва унга мос мероси ҳам улкандир [1,21].

Фаробий ўзининг "Катта мусиқа китоби"да, Сафиуддин Урмавийнинг мусиқий рисоласида, Абдулқодир Мароғийнинг "Жами ал-алхон фи-илм ал-мусиқий" рисоласида, Аҳмадийнинг "Созлар мунозараси" номли асарида, Зайнуллобиддин Хусайний "Рисолаи дар баёни қонуни ва амалий мусиқий" рисоласида, ларида мусиқа чолғуларини ўрганиш билан бирга, уни тадқиқ этиш масалалари ҳам тўхталиб ўтганлар ва ўз даврларнинг мусиқий чолғулари ҳақида маълумотлар беришган.

Анъанавий муסיқа ва қўшиқларимиз одамларни хамиша иймонга, меҳр оқибатга, одамийликка чорлаб келган. Бугунги кунда ҳам шу долзарблигини йўқотмаган холда мустақилликка, меҳнаткашлар онгини шакллантириш йўлида, барвамоқ авлод тарбиясида восита сифатида асосий омиллардан бўлиб қолаверади. Муסיқа (юнонча-mousiche музалар санъати) инсон хиссий кечинмалари, фикрлари, тасавур доирасини муסיқий товуш (тон, нағмалар) изчиллиги ёки мажмуи воситасида акс эттирувчи санъат тури. Унинг мазмуни ўзгарувчан рухий ҳолатларни ифодаловчи муайян муסיқий бадиий образлардан иборат.

Муסיқа инсоннинг турли кайфиятлари (кўтаринкилик, шодлик, завқланиш, ғамгинлик, ва бошқаларни) ўзида мужамсамлаштиради. Бундан ташқари муסיқа шахснинг иродавий сифатлари (қатъиятлик, интилувчанлик, ўйчанлик, вазминлик ва бошқалар)ни, унинг табиатини ҳам акс эттиради. Муסיқанинг ушбу ифодавий тасвирий имкониятлари юнон олимлари Пифагор, Платон, Аристотел ва Шарқ мутафаккирлари Фаробий, Ибн Сино, Жомий, Навоий, Бобур, Кавкавий, тасаввуф арбоблари Имом Ғазолий, Калабодий, Бухорий ва бошқа алломалар томонидан юқори баҳоланган, шарҳ ва илмий тадқиқ қилинган [2]. Муסיқанинг одам онги ва хиссийётига таъсир этишининг ажойиб кучи унинг рухий жараёнларга ҳамоҳанг бўлган процессуал муайян жараёнли табиати билан боғлиқдир. Муסיқа асарлари мазмунида бадиий ғоялар умумлашган холда берилиб, мусиқали образларнинг ўзаро муносабатлари (таққосланиш, тўқнашув, ривожланиш) жараёнида шаклланади. Мазкур жараённинг хусусиятларига кўра муסיқа мазмуни ҳам турли эпик, драматик, лирик белгиларга эга бўлиши мумкин. Булардан инсоннинг ички дунёси, рухий ҳолатларини ифодалашга мойил бўлган лирика мусиқанинг “ботиний” табиатига анча яқиндир. Мусиқанинг мазмуни шахсий, миллий ва умумбашарий бадиий қийматларнинг бирлигидан иборат бўлиб, бунда маълум халқ, жамият ва тарихий даврга хос рухий тароват, суръат, ижтимоий фикр ва кечинмалар умумлашган холда ифодаланади. Муסיқа шакллари ҳар бир даврнинг маънавий маърифий талабларига жавоб берган холда, айти вақтда инсон фаолиятининг кўпгина жавҳалари билан муштаракдир. Мусиқанинг айнақса, инсоннинг ахлоқий ва эстетик дидини шакллантириш, хиссий туйғуларини ривожлантириш, ижодий қобилиятларини рағбатлантириш воситаси сифатида роли жуда муҳимдир.

Нутқ товушли сигнал бериш ва бошқа товушли маъноли жараёнлар сингари муסיқа ҳам муайян маълумотларни садолар воситасида ифодалаш имкониятига эга. Жумладан товушларнинг баланд пастлиги ингичка йўғонлиги узун қисқалиги кучлилиги ва бошқавоситалар ёрдамида одамнинг ички ҳолатини ифодалаш жиҳатидан муסיқа нутққа ўхшайди. Аммо санъат тури сифатида муסיқа фақат унгагина мос бўлган хусусиятлар билан нутқдан фарқ қилади [3].

Муסיқада асосий бадий восита куйдир. Муסיқанинг оғзаки анъанадаги услубларида куй бадий образнинг ягона ва тугал муסיқий ифодаси хисобланади.

Тафаккур киши онгида борлиқни унинг тахлили ва синтези билан акс этиш жараёнидир. Тафаккур хиссий билиш (хис этиш, идрок этиш) воситасида ва унинг чегараларидан чиққан холда амалий фаолият асосида юзага келади. Тафаккур аниқ билимлар, далилларга суянади, тахлил қилади қилади, қиёслайди, умумлаштиради, хулосалар чиқаради.

Тафаккур муаммоларни илмий, фалсафий ўрганиш билан билиш назарияси гносеология шуғулланади. Тафаккурни икки фан мантиқ ва психология тадқиқ этади.

Мантиқда тафаккурнинг мантиқий шакллари ўрганилади тушунчалар, фикрлар, хулоса чиқаришлар.

Умумий психологияда тафаккурнинг қуйидаги турлари тавсифланади: кўргазмаи харакатли, кўргазмали образли ва абстракт, мавхум (умумий, назарий). Муस्ताқиллик, ўзига хослик, кенглик, ихчамлик, тезлик кабилар тафаккурнинг индивидуал ўзига хос жихатларидир.

Муסיқий тафаккур муסיқий хис, муסיқий идрок асосида пайдо бўлади ва овозли, муסיқий, бадий образларга таянади.

Муסיқий тафаккур муסיқий маданият ўзига хослиги, қонунятларини билишнинг спесифик, интеллектуал жараёни ва муסיқий санъат асарини тушунишдир.

Муסיқий тафаккурнинг ўзига хослиги муисиқий қобилиятнинг ривожланганлигига, шунингдек, инсон яшаб тарбияланаётган муסיқий мухит шарт шароитига боғлиқ. Шарқ ва Ғарб муסיқий маданиятлари орасидаги тафовутларни алохида таъкидлаш жоиз.

Шарқ муסיқаси учун монодияга асосланган тафаккур: кўплаб лад кўринишлари (80 дан ортиқ), чорак тонли, нимчорак тонли, глиссандо усулларининг қўлланиши, ритм тузилишининг бойлиги, товушларнинг нотемперасиявий муносабати, тембр ва куй хилма хиллигидан фойдаланиш билан муסיқий тафаккурни горизонтал ривожлантириш ўзига хосдир.

Европа муסיқа маданияти учун эса гомофон гармоник тафаккур: гармоник кетма кетлик харакати мантиқи билан боғлиқ муסיқий тафаккурни вертикал ривожлантиришга хосдир.

Муסיқий тафаккур қадим замонлардан буён ўрганиб келинади. Пифагорнинг монохорд устида олиб борган тажрибалари жараёнида кашф этган муסיқий овозларнинг ўзаро муносабатлари тизими, айтиш мумкинки, муסיқий тафаккур фанинг ривожини бошлаб берди [4,31]. Муסיқий тафаккурнинг барча турлари ижтимоий тарихий хусусиятга эга, яъни маълум бир тарихий даврга тегишли. Ана шу тарзда турли даврлар услуби пайдо бўлади: қадимги полифонистлар услуби, Вена классиклари услуби,

романтизм услуби, импрессионизм услуби ва бошқа услублар. Мусиқий тафаккурнинг индивидуаллигини у ёки бу композитор, ижрочиға хос мусиқий фикрларни ифодалаш услубида кузатишимиз мумкин. Хар бир санъаткор у хатто жамият томонидан тавсия этилган йўналиш услуби доирасида харакат қилса ҳам, такрорланмас ўзига хосликка эга [5].

Мусиқий тафаккур бевосита бадиий образнинг туғилишига боғлиқ. Замоनावий мусиқа психологиясида мусиқий асардаги бадиий образга уч моддий, рухий ва мантиқий ибтидо бирлиги сиқатида қаралади. Моддий ибтидога нота матни, акустик ўлчамлар, куй, гармония, метроритм, динамика, тембр, регистр, фактура; рухий ибтидога кайфият, тасаввур, ифода, ирода, хиссиёт; мантиқий ибтидога шакл, жанр, мазмун киради. Композитор, ижрочи, тингловчи онгида мана шу барча мусиқий образларнинг ибтидоси бўлгандагина биз хақиқий мусиқий тафаккур хақида гапира оламиз.

Мусиқий фаолиятда тафаккур асосан қуйдаги жихатларга боғлиқ: асарнинг образ қурилиши бўлиши мумкин бўлган ассосиатсиялар, кайфият ва улар ортида турган фикрларни ўйлаб кўриш; асарнинг мусиқий тўқимаси гармоник тузилишида фикрлар ривожини, куй, ритм, фактура, динамика, агогика, шаклланиш мантиғини фикрлаб кўриш; фикр ва хиссиётларнинг мусиқа чолғуси ёки нота қоғозида мужассамлашининг мукамал йўллари, усуллари ва воситаларини топиш.

Кўпчилик мусиқачи педагогларнинг фикрича, замоनावий мусиқа таълимида иштирокчиларнинг профессионал ижрочилик қобилиятлари, машқи устунлик қилади, бунда эса бойитувчи ва назарий сифатларга эга билимларининг тўпланиб бориши жуда секин кечади. Мусиқий тафаккурнинг ривожланишига фаол кўмаклашувчи мусиқий ва умумий интеллектуал дунёқарашни кенгайтириш ёш мусиқачининг доимий иши бўлиши лозим, негаки бу унинг касбий имкониятларини оширади.

Энг умумий кўринишда мусиқий фикрнинг мантиқий ривожланиши Б.В.Асафьевнинг машхур формуласи бўйича - бошланғич импульс, харакат ва яқунни ўз ичига олади. Бошланғич импульс экспозиция ёки баён деб номланган бир ёки икки мавзунинг ўтказилишида мужассам бўлади.

Баёндан сўнг мусиқий фикрнинг ривожини бошланади ва бу ўринда фойдаланиладиган оддий мисоллардан бири-қайтариш ва қиёслаш.

Ўзгартириш ва алмашилиш мусиқий фикр ривожига бошқа бир мисол бўлиб хисобланади.

Илгари суриш-бу қиёслашнинг шундай турики, унда хар бир қўшни бўлим аввалги унсур ва унга аб-бс-сд формуласи бўйича сақланиб қолади [6,32].

Ўзбек халқ чолғу асбобларининг такомиллаштириш тўғрисида илк бор В.М.Беляевнинг "Ўзбекские народные инструменты" китобида эслатиб ўтилган. Халқ чолғуларининг такомиллаштириш билан дастававал 1935 йил Хамза номидаги мусиқа мактабида, А.И.Петросянс раҳбарлиги остида аниқ

мақсадни кўзлаб иш олиб борилган. 1943 йилдан бошлаб эса бу ишлар лабораторияда амалга оширилди. (тошкент давлат консерваторияси қошидаги).

Миллий чолғу асбобларини такомиллаштириш бўйича тажриба илмий ишлабчиқариш лабораторияси ташкил этилиши билан ёзма анъанадаги куйни ижро этиш учун яроқли миллий чолғу асбобларни такомиллаштириш бўйича асосий вазифалардан биир амалда хал этилди.

Бугунги глобаллашув жараёнлари, фан техника тараққиёти, инновацион жамиятга бўлган эҳтиёж ёшлар учун кўплвб имкониятлар яратмоқда. Улар олдига тезкор қарорлар қабул қилиш, инновацион тафаккурни шакллантириш, интеллектуал салоҳиятни ошириш билан бирга миллий ва умуминсоний қадриятларга содиқ бўлишдек ҳаётий талабларни қўймоқда [7].

Шиддат билан ўзгараётган дунёда ўқувчи ёшларни муваффақиятли ижтимоий ҳаётга таёрлашда маъсулият, мажбурият, ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданият, теркн дунёқараш, соғлом эътиқодлилиқ, маърифатпарварлик, диний ва миллий бағрикенглик. Маънавий етуклик каби фазилтларни шакллантириш кун тартибидаги асоси ймасалаларга айланиб бормоқда.

“Жумладан, ёшлар тарбиясида дунёда юз бераётган мураккаб мафкуравий жараёнларга тўғри баҳо бера олиш, ижтимоий муаммоларни ҳалэтишда тўғри қарор қабул қилиш, ҳаётда ўз ўрнинин топиш билан боғлиқ бўлган аниқ мақсадларни шакллантира олишга ўргатиш, бунинг натижаси ўлароқ, оила ва жамият ўртамсидаги муносабатларни узилиб қолишининг олдини олш, лоқайдлик, ҳуқуқбузарлик, “оммавий маданият”нинг турли кўринишларидан сақлаш имкони яратилади [8].

Ўзбекистон Республикаси сиёсий, ижтимоий иқтисодий ва маданий маънавий ривожлантиришнинг муҳим омили бўлган ёшлар тарбияси шахсан Ўзбекистон Республикаси Президентининг ташаббускорлигида давлат даражасига кўтарилган. Шу йилнинг июл ойида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Умумий ўрта таълим муассасаларида “Тарбия” фанини босқичма босқич амалиётга жорий этиш чора тадбирлари тўғрисида”ги қарори эълон қилиниши бунинг яққол тасдиғидир.

Тарбиялаш деганда ҳар томонлама етук ўзида ахлоқий поклик, маънавий бойлик ва жисмоний баркамолликни мужассамлаштирган инсонни етиштириш назарда тутилади. Тарбиялашдаги вазифалар орасида кишиларни эстетик дид ва эҳтиёжларини шакллантириш катта рол ўйнайди.

Муסיқа санъатини ёшлар тарбиясига ижобий таъсир курсатиши учун миллий муסיқа санъатимиз ҳақида тўғри тушунча бериш лозим. Ёшлар онгида муסיқий дидни шакллантириш бугунги куннинг долзарб мавзуларидандир.

Авлоддан авлодга ўтиб бардавом бўлиб келаётган анъанавий ижрочилигимиз, жамият ривожланишининг ҳамма бочқичларида тарбиялаш ва маънавий бойитишнинг бир воситаси бўлиб хизмат қилади.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Абдуллаева О. Ансамбл чолғуларини ўрганиш. –Т.: 2006.Б-21.
2. Интернет сайт.Wikipediya.
3. Интернет сайт.Wikipediya.
4. Қодиров Р.Ф.-Т.:Муסיқа,2014.Б.31
5. Интернет сайт.Wikipediya.
6. Nasritdinova, M., Nigora, M., & Murodova, D. (2022, February). UZBEK FOLK ART AND ITS PLACE IN PUBLIC LIFE. In *Archive of Conferences* (pp. 44-48).
7. Murodova, D. (2021). Scientific And Theoretical Aspects of Musical Thinking. *Zien Journal of Social Sciences and Humanities*, 1(1), 196-199.
8. Murodova, D. (2022). ЯНГИ ТАРАҚҚИЁТ БОСҚИЧИДА ЁШЛАРДА БАДИИЙ-ЭСТЕТИК БИЛИМ ВА КЎНИКМАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ЗАРУРИЯТИ. *Science and innovation*, 1(B6), 702-707.
9. Murodova, D. R. Q. (2023). ВО 'LAJAK MUSIQA TA'LIMI О 'QITUVCHILARINING BADIY-ESTETIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MAZMUNI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 644-649.
10. Murodova, D. (2021). THE CONCEPT OF MUSICAL THINKING AND ITS STAGES OF DEVELOPMENT. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(05), 245-250.
11. Durdona, M. (2021, May). ABOUT DUTOR AND HIS PERFORMANCE. In *Archive of Conferences* (Vol. 25, No. 1, pp. 29-31).
12. Nasretdinova, M., Toshaliyev, D., & Murodova, D. R. Q. (2022). AN'ANAVIY IJROCHILIK SAN'ATINING HOZIRGI DAVR MUAMMOLARI. *Scientific progress*, 3(2), 846-850.
13. Муродова, Д. (2023). БЎЛАЖАК МУСИҚА ТАЪЛИМИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ БАДИИЙ-ЭСТЕТИК КОМПЕТЕНТЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯСИ. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Актуальные проблемы гуманитарных и социальных наук., 3(S/4), 434-438.
14. Муродова, Д. (2023). FANLARARO HAMKORLIKDA VO 'LAJAK MUSIQA TA'LIMI О 'QITUVCHILARINING BADIY-ESTETIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI. *Наука и инновация*, 1(7), 137-140.

15. Муродова, Д. (2023). BO'LAJAK MUSIQA TA'LIMI O'QITUVCHILARIDA BADIY-ESTETIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING TAJRIBA-SINOV ISHLARI NATIJALARI VA UNI SAMARADORLIK DARAJASI. *Наука и инновация*, 1(7), 134-136.

16. Муродова, Д. (2023). ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ОСНОВЕ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ. *Наука и инновации*, 2(В5), 426-430.

17. Хожимаматов А. ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА МИЛЛИЙ МУСИҚИЙ МЕРОСГА МУНОСАБАТНИ ЎЗГАРИБ БОРИШ ТЕНДЕНЦИЯСИНИНГ НАЗАРИЙ-МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ. "JOURNAL OF SCIENCE-INNOVATIVE RESEARCH IN UZBEKISTAN". *JURNALI VOLUME 1, ISSUE 2, 2023. JUNE 249-253 bet.*

18. Achildiyeva, M. (2023). PATNISAKI ASHULANING IJTIMOY JARAYONDA FALSAFIY TARAQQIYOTI XUSUSIDA. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 1(2), 254-266.

19. Achildiyeva, M. (2023). QADIMGI DAVR CHOLG 'U SOZLARI VA ULARNING KELIB CHIQISHI. DENMARK" *THEORETICAL AND PRACTICAL FOUNDATIONS OF SCIENTIFIC PROGRESS IN MODERN SOCIETY*", 14(1).

20. Achildiyeva, M., & Mohinur, M. (2023). O 'ZBEK SAN'ATINING ZABARDAST HOFIZI JO 'RAXON SULTONOV. DENMARK" *THEORETICAL AND PRACTICAL FOUNDATIONS OF SCIENTIFIC PROGRESS IN MODERN SOCIETY*", 14(1).

21. Achildiyeva, M., & Sabina, B. (2023). ALISHER NAVOIY ASARLARIDA MUSIQIY ATAMALAR. *Gospodarka i Innowacje.*, 34, 494-498.

22. Achildiyeva, M., & Atkiyoyeva, R. (2023). O 'ZBEK MILLIY BALETLARINING PSIXO-ESTETIK AHAMIYATI. *Gospodarka i Innowacje.*, 34, 485-489.

23. Ikromova, F. Y. Q., & Achildiyeva, M. (2023). XOR SAN'ATINING KELIB CHIQISH TARIXI, UNING JAMIYAT HAYOTIDAGI O 'RNI VA AHAMIYATI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(5), 320-325.

24. Achildieva, M., & Ikromova, F. (2022). THE USE OF MAQOM METHODS IN THE OPERA " LEYLI AND MAJNUN" BY REINGOLD GLIER AND TOLIBJON SODIKOV. *Science and Innovation*, 1(4), 23-28.

25. Xojimamatov, A., & Ikromova, F. (2022). PROBLEMS OF PERFORMING MUSICAL STAGE WORKS (ON THE EXAMPLE OF THE OEUVRE OF UZBEK COMPOSERS). *Science and Innovation*, 1(4), 29-33

24. Khojimamatov, A., & Ikromova, F. (2022). Look at the Polyphony and Theoretical Heritage of Si Taneev. *Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences*, 8, 87-89.

26. Hojimatov, A. (2022). CHANG CHOLG 'USI TARIXIGA BIR NAZAR VA UNING ORNAMENTAL BEZAKLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 265-275.
27. Hojimatov, A., & Ikromova, F. (2022). МУСИҚИЙ САҲНАВИЙ АСАРЛАРНИНГ ИЖРОЧИЛИК МУАММОЛАРИ (ЎЗБЕКИСТОН КОМПОЗИТОРЛАРИ ИЖОДИ МИСОЛИДА). *Science and innovation*, 1(C4), 29-33.
28. Achildiyeva, M., Khojimatov, A., Dilafruz, Y., & Ikromova, F. (2021). Uyghur Folk Singing Genre. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 12(10).
29. Achildiyeva, M. (2022). SHASHMAQOM MUSHKILOT BO'LIMINING NAZARIY ASOSLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 344-352.
30. Achildiyeva, M., & Ikromova, F. THE SCIENCE OF MUSIC IN THE FORMATION OF HUMAN
31. VALUES IN YOUNG PEOPLE'S LIFE. *INTERNATIONAL JOURNAL FOR ENGINEERING AND MANAGEMENT RESEARCH*, Vol 10 Issue02, Feb 2021 ISSN 2456-5083
32. Achildiyeva, M., Hojimatov, A., & Ikromova, F. (2022). Shashmaqom saboqlari: "Navo" maqomi xususida. *INTERNATIONAL JOURNAL FOR ENGINEERING AND MANAGEMENT RESEARCH*, 11(01), 55-58.
33. Achildiyeva M 2021 Academic Yunus Rajabi and His Scientific Heristage *Annals of Romanian Society for Cyell Biology* 25(4) 9092-9100
34. Achildieva, M., Ikromova, F., Abutolipova, M., & Khaydarova, O. (2021). The third renaissance towards ascending. *European Scholar Journal*, 2(9), 17-20.
35. Achildiyeva, M., Axmedova, N., Ikromova, F., Haydarova, O., Ibrahimova, G., & Abdurahmonov, A. (2021). TANBUR: ONE OF ANCIENT INSTRUMENTS. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(6), 302-308.
36. Achildieva, M., & Ikromova, F. (2020, December). THE PLACE OF UZBEK MUSIC IN THE ART. In *Archive of Conferences* (Vol. 10, No. 1, pp. 90-93).
37. Achildiyeva, M. (2022). SHASHMAQOM MUSHKILOT BO'LIMINING NAZARIY ASOSLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 344-352.
38. Achildieva, M., & Ikromova, F. (2022). THE USE OF MAQOM METHODS IN THE OPERA "LEYLI AND MAJNUN" BY REINGOLD GLIER AND TOLIBJON SODIKOV. *Science and Innovation*, 1(4), 23-28.
39. Achildiyeva M. Ikromova F. THE BALLET "TOMARIS" IN THE CULTURE OF UZBEK BALLET PLASE AND SIGNIFICANCE SPECTRUM *Journal of Innovation, Reforms and Development* (2022) ISSN (E):2751-1731 15-19

40. Achildieva M, Butabayeva N, Nosirova M. A GLANCE AT THE SCIENTIFIC AND CREATIVE HERITAGE OF BORBAD MARVAZI *European Journal of Agricultural and Rural Education (EJARE)* Vol. 4 No. 05, May 2023 ISSN: 2660-5643 1-6

41. Achildiyeva M. The Role of Music in Forming the Artistic-Aesthetic Taste of Youth *BEST JOURNAL OF INNOVATION IN SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT* ISSN: 2835-3579 Volume:2 Issue:7|2023 173-179

42. Xojimamatov A Evolution of Philosophical Views on Music and National Musical Heritage *BEST JOURNAL OF INNOVATION IN SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT* ISSN: 2835-3579 Volume:2 Issue:7|2023 162-166

43. Achildiyeva M. Atkiyoeva R. O'ZBEK VA JAHON SAHNALARIDA KATTA ASHULANING O'RNI VA AHAMIYATI *Journal of Engineering, Mechanics and Modern Architecture* Vol. 2, No. 7, 2023 ISSN:2181-4384 11-14

44. Xojimamatov A. Atkiyoeva R. "VODIY BULBULI" TAVAKKAL QODIROVNING IJODIY MEROSI BUGUNGI KUN NIGOHIDA *Journal of Innovation, Creativity and Art* Vol. 2, No. 7, 2023 ISSN:2181-4287 4-7

45. Xusanovna, D. N. (2023, April). BOLALAR FALSAFASI VA UNING SHAXS RIVOJIDAGI O'RNI. In *E Conference Zone* (pp. 73-78).

46. Djalalova, N. (2023). PIANO PERFORMANCE AS A FACTOR THAT ACTIVATES STUDENTS'MUSICAL AND AESTHETIC WORLD VIEWS AND DEVELOPS MUSICAL CULTURE. *Science and innovation*, 2(B4), 339-342.

47. Djalalova, N. (2022). МУСИҚИЙ ВА ПЕДАГОГИК МАҲОРАТ АСОСЛАРИ. *Science and innovation*, 1(B8), 478-481.

